

MUZEJSKI VJESNIK 4

GLASILO MUZEJA

SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

**MUZEJSKI VJESNIK
GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE**

(Čakovec, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Trakošćan,
Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Marina Šimek (glavni i odgovorni urednik), Darko Sačić (tehnički
urednik), Miroslav Klemm, Dragutin Feletar, Marijan Špoljar, Branimir Šimek

Muzejski vjesnik izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje.
Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Časopis solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

NAKLADNIK

Gradski muzej Varaždin

ZA NAKLADNIKA

Jasna Tomičić

TISAK

NIŠRO Varaždin, naklada 800 komada

BROJ 4 — VELJAČA 1981.

GOD. IV.

Za sadržaj priloga odgovaraju autori

SADRŽAJ

MUZEOLŠKA PITANJA I PROBLEMATIKA	Str.
— Zorko Marković: Nekoliko opaski uz »Praistoriju jugo slavenskih zemalja« (I-III)	3
— Franjo Horvatić: Uređivanje spomen parka na »Danici«	6
— Marijan Špoljar: Suvremena koncepcija muzeja i galerija	9
STRUČNI ČLANCI	
— Zoran Homen: Novo nalazište lasinjske kulture u Bukovju kraj Križevaca	15
— Zoran Homen: Novi nalazi na Kalniku	19
— Marina Šimek: Arheološki lokalitet Varaždin — Brezje. Rezultati rekognosciranja tokom 1980. godine	25
— Zorko Marković: Arheološka iskapanja Muzeja grada Koprivnice 1970 — 1980.	33
— Marina Šimek: Arheologija varaždinskog kraja — Bibliografija	40
— Tomislav Đurić: Stanje srednjovjekovnih gradina u sjeverozapadnoj Hrvatskoj	49
— Ante E. Brlić: U Međimurju i Varaždinu 1975.	57
— Vlado Srimšek: Križevčanki na trgu	59
— Vladimir Kalšan: Agrarna reforma u Međimurju	65
— Smiljana Petr-Marčec: Zadruga Višnjijć, selo Globočec br. 118 kod Ludbrega	69
— Ljubica Ramušćak: Pokladni običaji u Međimurju	73
— Ljubica Ramušćak: Međimurski sušači sira	77
— Libuše Kašpar: U posjeti Berberima	79
VIJESTI	
— Petar Levar i Mato Dominković: Naše akcije u 1980. godini	87
— Petar Petrićec i Martin Matišin: Vijesti iz Zavičajnog muzeja Virje	88
— Dragutin Feletar: Koprivničkih osam knjiga	89
— Libuše Kašpar: Etnografske izložbe Gradskog muzeja Varaždin i Muzeja Varaždinske Toplice u 1980. godini	91
AKCIJE	
— pripremili Marina Šimek i Miroslav Klemen	95
PRILOG	
— diskusije sa okruglog stola »Suvremena koncepcija muzeja i galerija« održanog u Koprivnici — pripremio Marijan Špoljar	107

ARHEOLOŠKI LOKALITET VARAŽDIN-BREZJE REZULTATI REKOGNOSCIRANJA TOKOM 1980. GODINE

Nalazište koje će se pod nazivom Varaždin-Brezje ubuduće vjerojatno češće spominjati u stručnoj arheološkoj literaturi, nalazi se oko 3 km jugoistočno od centra grada, odnosno oko 4 km južno od rijeke Drave. Nalazište s juga zatvara rječica Plitvica, a na istoku graniči sa selom Kućan Gornji. Teren predstavlja ilovasto-pjeskovitu makro-gredu, na kojoj su zapravo predstavljena tri osnovna tipa tla:

1. starije aluvijalno pjeskovito-ilovasto tlo
2. starije aluvijalno oglejeno tlo
3. glej tla.

Ovi su podaci dobiveni terenskim i laboratorijskim istraživanjima provedenim tokom 1967. i 1970. godine za potrebe današnjeg SOUR-a »Varaždinka« RO Poljoprivredna i prehrambena industrija Varaždin, koja je vlasnik zemljišta.

Lokalitet prvi puta spominje Miroslav Fulir u jednom članku u Varaždinskim vijestima iz 1961. godine (FULIR 1961.). Pišući o mogilama iz varaždinske okolice, on spominje i mogilu Gora (ili Velika Gorica) koja se nalazi u šumi Brezje. Dakle, u vrijeme kad na ovom terenu raste gusta šuma, Brezje još nije poznato kao nalazište eneolitske i ranosrednjevjekovne kulture; zna se samo da tu postoji jedno pravilno uzvišenje i Miroslav Fulir pretpostavlja da ono ima karakter arheološkog spomenika.

Arheološko nalazište Brezje, onakvo kakvo je danas poznato, otkriveno je zapravo 1966. godine, u vrijeme privođenja zemljišta poljoprivrednoj proizvodnji. Naime zahvaljujući ing. Vidaček Dragutinu koji je, nadgledajući agromelioracione radove na Brezju, zapazio i prikupio mnoštvo arheoloških nalaza, mehanizacijom izbačenih na površinu, evidentiran je novi lokalitet (VUKOVIĆ 1968.). Tadašnji voditelj Prethistorijskog odjela Gradskog muzeja Varaždin Stjepan Vuković determinirao je prve nalaze novootkrivenog arheološkog nalazišta, pripisujući ih dijelom eneolitskoj ladinjskoj kulturi, a dijelom slavenskoj keramici (VUKOVIĆ 1968.). Stjepan Vuković je u više navrata rekognoscirao prostrano područje Brezja, te sakupio veću količinu arheološkog materijala. Mnoštvom nalaza, sakupljenih obilascima lokaliteta, obogatio je fundus Arheološkog odjela i kustos Željko Tomičić (TOMIČIĆ 1968), koji je 1969. godine izvršio i manje sondažno iskopavanje

(TOMIČIĆ 1969). Rezultati sondiranja potvrdili su pretpostavke bazirane na rezultatima svih prethodnih rekognosciranja: Brezje predstavlja nalazište sa dva izrazita vremenska horizonta. Prvom pripadaju nalazi naseobinske keramike, kamenog oružja i oruđa lasinjske kulture, a drugom slavenska keramika podunavskog tipa, koja se pripisuje kraju starijeg i početku srednjeg gradišnog perioda, dakle kraju 8. i početku 9. st. (TOMIČIĆ 1968, str. 238). Svi nalazi sa Brezja, sakupljeni bilo kao površinski, bilo u toku sondiranja, klasificirali su se uvijek isključivo u ove dvije grupe.

Međutim, češća i temeljitija rekognosciranja, provedena tokom 1980. godine, kao priprema za početak sistematskih iskopavanja, pokazala su da je značaj nalazišta daleko veći, nego što se to do sada smatralo. Sakupljeni površinski nalazi pokazuju da se lokalitet Varaždin-Brezje (mišljenja sam da je ovaj naziv adekvatniji od naziva kojim se do sada označavalo nalazište — Brezje kraj Varaždina) mora evidentirati i kao nalazište mlađeg željeznog doba, a možda čak i starijeg željeznog doba, te rimskog perioda.

Među površinskim nalazima sakupljenim tokom 1980. godine najveći je broj onih koji pripadaju lasinjskoj kulturi; to su fragmenti različitih oblika keramičkog posuđa i kamene izrađevine koje se mogu podijeliti u dvije osnovne grupe: polirano kameno oružje i oruđe, te artefakti izrađeni tehnikom okresivanja (T. I, 1 — 12). Najčešći tip sjekira predstavljaju one plosnate, trapeznog oblika, koje su se uglavljivale u raskoljeni držak i učvršćivale uzicom (T. I, 3—7). Različitih su dimenzija, izrađene najčešće iz serpentina i andezita. Svojevrstu zanimljivost predstavlja minijatura sjekirica izrađena iz kamena svijetle, žućkaste boje. Ona vjerojatno predstavlja neku vrstu amuleta ili zavjetnog dara (T. I, 11). Mnogo rijedi tip na ovom lokalitetu predstavljaju sjekire sa rupom za nasad (T. I, 12), za koje se čak neko vrijeme mislilo da ovdje potpuno nedostaju, no sondiranje 1969. godine, a i kasniji površinski nalazi pokazali su da je na nalazištu ipak zastupljen i ovaj tip, iako mnogo rijede (TOMIČIĆ 1969, str. 33; T. XII). Drugu grupu standardnih kamenih izrađevina lasinjske kulture prezentiraju različiti kremeniti nožići, strugala, bušila, šiljci, najčešći nalazi svakog rekognosciranja Brezja (T. I, 8—10).

A sada nešto o arheološkom materijalu koji Brezju daje novi značaj; spiralno namotana deblja brončana žica predstavlja prvi nalaz bronce sa ovog terena (T. III, 1). Teško je reći kakvom je predmetu, odnosno kojoj vrsti nakita je pripadao ovaj dio, nije nam poznat njegov primarni oblik, nemoguće ga je točno datirati. No ipak ovaj površinski nalaz ima određeni značaj — upozorava

da na lokalitetu Varaždin-Brezje treba ubuduće računati i sa nalazima brončanog, odnosno starijeg željeznog doba.

Na jugozapadnom dijelu lokaliteta sakupljena je prilikom jednog obilaska grupa nalaza — nekoliko fragmenata keramike, o kojima treba nešto više reći (T. II, 2—5). Fragmenti, svi redom, pripadaju rubnim dijelovima većih, grublje izrađenih posuda, za izradu kojih se koristila glina pomiješana sa grafitom. Ovakvi prstenasto profilirani obodji karakteristični su za kasno latenske situlaste lonce, često ukrašene češljastim ornamentom. Takve posude pripadaju grupi naseobinske keramike (MAJNARIĆ-PANĐIĆ 1970, str. 22, 48). Tek rijetko se nalaze kao prilog u grobovima (SPAJIĆ 1956, str. 47; T. VIII, 1; SPAJIĆ 1962, str. 42; T. XVIII, 19). Poznato je da je grafit, koji se glini dodavao u različitim postocima, povećavao otpornost posude prema visokim temperaturama (zbog te osobine su se ovakve posude koristile i u prehistorijskom ljevarstvu), smanjivao je njenu lomljivost, a posude su bile i nepropusne za tekućine (BONIS 1969, str. 185, opaska 255). Zanimljivo je da sva 4 nađena fragmenta kasnolatske keramike pripadaju istom tipu posuda, a predstavljaju do sada jedine nalaze mlađeg željeznog doba sa ovog terena. Datiraju se u Lt C-D period (prema Reinecke-ovoj kronologiji), odnosno u II-I st. pr.n.e. (TODOROVIĆ 1968, str. 45). Radi se dakle o nalazima koji nesumnjivo govore da se život na ovom nalazištu odvijao i u mlađe željezno doba, krajem stare ere, u vrijeme koje je i u našim krajevima okarakterizirano nalazima keltsko-latenske kulture.

Crna ručka okruglog presjeka, izrađena iz dobro pročišćene gline, pripadala je posudi rađenoj na lončarskom kolu (T. II, 1). Ručka i dvije potkove (jedna od njih na T. III, 2) možda predstavljaju rimske nalaze. Potkove bi mogle biti kasnoantičke, pannonko-rimskog tipa, no njihova je datacija ipak otežana, pošto su se vrlo slične koristile i u ranom srednjem vijeku (VINSKI 1950).

Osim pravilnog uzvišenja koje pod nazivom Gora u već spomenutom članku opisuje M. Fulir (usput spominjem da za isto uzvišenje postoji i treći naziv — Veliki Gorenek), na području Brezja postoji još jedno uzvišenje — Mali Gorenek. Nalazi se istočno od Velikog Gorenka, a današnja mu je visina oko 75—100 cm mjereći od okolnog tla. U nekoliko navrata tokom 1980. godine upravo na Malom Gorenku uočena je veća količina željezne drozge (T. III, 3—4). Nekoliko većih grumena drozge je pokupljeno i deponirano u muzeju, unatoč tome, što se naravno ne može zaključiti kojem bi vremenu mogli pripadati. No s obzirom da je

u prošlom stoljeću, štoviše do sredine ovog stoljeća na području Brezja rasla gusta šuma, malo je vjerojatno da bi nađena drozga mogla potjecati iz najnovijeg doba. Na jednom od rekognosciranja, na Malom Gorenku je uz grumene drozge nađena i željezna sjekira (T. III, 5). Sjekira je cijela sačuvana, ali je u vrlo lošem stanju. Sječivo joj je prošireno, ravne oštrice. Ušica za nasadivanje je masivna, sa pačetvorinastom pločicom. S gornje i donje strane ušice nalaze se malo uzdignuti nastavci. Iako sjekira još nije detaljno obrađena, ipak ju možemo označiti kao nalaz slavenskog obilježja, koji bi mogao pripadati vremenu X—XI stoljeća (NIDERLE 1954, str. 160). Vrijednost sjekire kao nalaza je nesumnjiva, no s obzirom na isto, uže mjesto nalaza grumenja drozge i željezne sjekire, nameće se pitanje i međusobne povezanosti, ovisnosti, istovremenosti ovih nalaza. Pošto su upravo 1980. godine započela sistematska arheološka iskopavanja lokaliteta, vjerojatno će se u skorije vrijeme moći reći o eventualnoj metalurškoj djelatnosti na ovom nalazištu, o pretpostavci koja se, s obzirom na vrstu sakupljenog arheološkog materijala, sama po sebi nameće.

Na kraju, rezimirajući rezultate rekognosciranja lokaliteta Varaždin-Brezje treba istaći slijedeće:

1. Brezje je do sada bilo poznato kao nalazište isključivo la-sinjskog i slavenskog materijala,

2. na osnovu nalaza sakupljenih tokom 1980. godinu pretpostavlja se da će buduća istraživanja objelodaniti nalaze brončanog, odnosno starijeg željeznog doba,

3. u registar malobrojnih keltsko-latenskih nalazišta varaždinskog područja treba unijeti i ovaj lokalitet (koji je uz Sigetec drugo latensko nalazište otkriveno u posljednje dvije godine), pošto su prisustvo čovjeka i njegova djelatnost u mlađe željezno doba ovdje evidentni,

4. na Brezju vjerojatno treba računati i sa nalazima rimskog perioda,

5. budućim arheološkim istraživanjima svakako treba obuhvatiti i Mali Gorenak, jer bi površinski nalazi sakupljeni na tom mjestu mogli biti od izuzetnog značaja — ako se potvrde kao indicacija određene metalurške djelatnosti.

LITERATURA

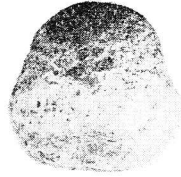
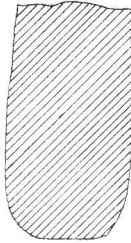
BONIS, E. B. 1969: Die spätkeltische Siedlung Gellerthege-Taban in Budapest. Budapest.

FULIR, M. 1961: Mogile u okolini Varaždina. Varaždinske vijesti, 16, 798—799 (od 8. VI — 15. VI), 4.

- MAJNARIĆ-PANDŽIĆ, N. 1970: Keltsko-latenska kultura u Slavoniji i Srijemu. Vinkovci.
- NIDERLE, L. 1954: Slovenske starine. Novi Sad.
- SPAJIC, E. 1962: Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijeka. Osječki zbornik, 5. Osijek.
- SPAJIC, E. 1962: Nalazište mlađeg željeznog doba s terena Osijeka. Osječki zbornik, 8. Osijek.
- TODOROVIC, J. 1968: Kelti u jugoistočnoj Evropi. Beograd.
- TOMICIC, Ž. 1968: Brezje kraj Varaždina — prahistorijsko i ranosred-njevjekovno nalazište. Arheološki pregled, 10. Beograd.
- TOMICIC, Ž. 1969: Brezje, Varaždin — eneolitsko nalazište lasinjske kulture. Arheološki pregled, 11. Beograd.
- VINSKI, Z. i VINSKI-GASPARINI, K. 1950: Gradište u Mrsunjskom lugu. Prvo iskapanje slavenske utvrde iz ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj. Zagreb.
- VUKOVIC, S. 1968: Fantastično arheološko otkriće. Varaždinske vi-jesti, 23, 1214 (od 6. III), 16.

1

2

3

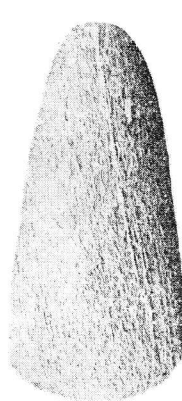
4

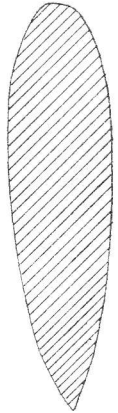
5

6

7

8

9

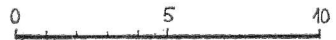
10

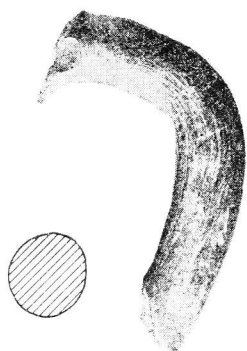

11

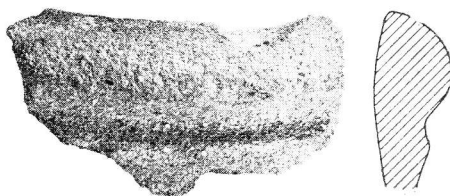

12

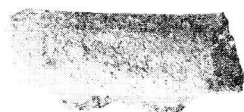

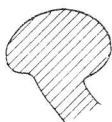
1

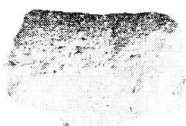
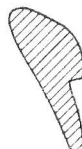
2

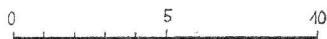
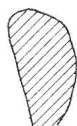
3

4

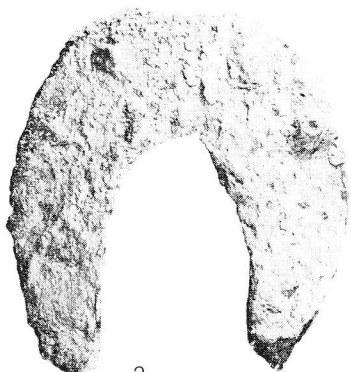

5

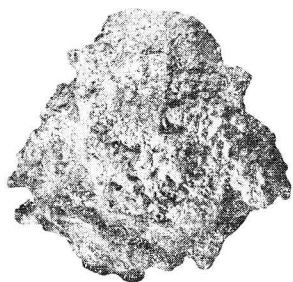

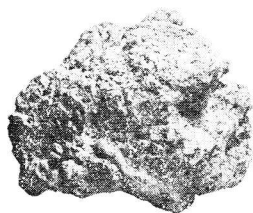
1

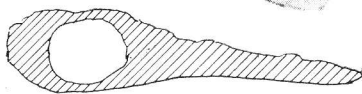
2

3

4

5

